

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск
LVII

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск LVII

Херсон - 2011

Зареєстровано у Вищій атестаційній комісії України постановою президії ВАК України від 10 лютого 2010 №1-05/1 (бюлетень № 3, 2010 р.).

Затверджено вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 8 від 28 березня 2011 р.).

Редакційна колегія:

- Барбіна Є. С.** — відповідальний редактор, професор кафедри педагогіки та психології ХДУ, доктор педагогічних наук.
- Федяєва В. Л.** — заступник відповідального редактора, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки та психології ХДУ, доцент, кандидат педагогічних наук.
- Слюсаренко Н.В.** — відповідальний секретар, професор кафедри педагогіки та психології ХДУ, доктор педагогічних наук.
- Андрієвський Б. М.** — завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету, професор, доктор педагогічних наук.
- Бутенко В. Г.** — завідувач кафедри державного управління, педагогіки та психології ХНТУ, член-кореспондент НАПН України, професор, доктор педагогічних наук.
- Голобородько Є. П.** — професор кафедри педагогіки і психології Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук.
- Гедвілло О. І.** — професор кафедри експлуатації електричних систем і комплексів транспортних засобів та загальноінженерної підготовки Херсонського державного морського інституту, кандидат педагогічних наук.
- Кузьменко В. В.** — завідувач кафедри педагогіки і психології Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, професор, доктор педагогічних наук.
- Пентилюк М. І.** — професор кафедри українського мовознавства ХДУ, доктор педагогічних наук.
- Петухова Л. Є.** — декан факультету дошкільної та початкової освіти ХДУ, професор, доктор педагогічних наук.

Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 57. Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. - 462 с.

© ХДУ, 2011

© Видавництво ХДУ, 2011

Адреса: Херсонський державний університет,
вул. 40 років Жовтня, 27, м. Херсон, Україна, 73000.

ЦС 378.4:130.123.4

Шарата Н.Г.

*РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ*

У статті розглянуто чинники, що впливають на становлення, розвиток духовності професійної компетентності й сприяють самореалізації фахівця.

Ключові слова: духовність, професійна компетентність, самореалізація.

На сучасному етапі модернізації та глобалізації суспільства проблема духовності набуває особливої актуальності, оскільки виходить за межі власне філософської категорії.

Однією з ознак цивілізованості країни, свідченням залучення суспільства до світового співтовариства є рівень розвитку духовності громадян, моральні цінності та ідеали, котрі сповідує більшість населення. Духовний світ молоді визначається сукупністю характеристик, наявністю і специфікою сталих відносин із складовими духовної спадщини, зокрема: освітою, наукою, мистецтвом, релігією, мораллю, етикою тощо.

Протягом еволюційного розвитку людство накопичувало і духовні, і матеріальні цінності, досягло значних успіхів у розвитку науки та вдосконаленні знань. Окрім цього, впродовж тривалого періоду відбулося перетворення людини: у світі стало більше освічених людей, які спираючись на свої знання та досвід, можуть впливати на навколишній світ, робити його більш досконалим. І як результат історичних, еволюційних змін, все більшої інтеграції особистості у цивілізацію відбуваються зміни духовного світу людини [1:14]. Людина стає більш культурною, моральною.

У проявах духовності особистість завжди залишається індивідуальністю, здатною вибрати свою життєву мету, досягнення якої надає їй відчуття самореалізації.

Проблемам духовності присвячені дослідження філософів, соціологів, культурологів, педагогів і психологів. Представники кожної з вищезазначених наук мають свій погляд на її сутність, що вказує на універсальність феномена духовності і, одночасно, ускладнює можливість єдиного і однозначного його тлумачення.

Слід зупинитися на визначенні дефініції "духовність".

У культурологічному словнику духовність визначається як "індивідуальна здатність до світо- і самопізнання, орієнтованість особистості діяти "для інших", пошук нею моральних абсолютів" [2:44].

Соціологічний словник дає таке визначення поняттю духовності - це переважання у людині духовно-моральних, інтелектуальних якостей (цінностей) над матеріальними [6:99].

У педагогіці термін духовність визначається як індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти "для інших". З категорією духовності зіставляється потреба пізнання світу, себе, смислу і призначення свого життя. Людина духовна в тій мірі, в якій вона замислюється над цими питаннями і прагне дістати на них відповідь. Втрата духовності рівнозначна втраті людяності. Формування духовних потреб особистості є найважливішим завданням виховання" [3:106].

Сучасна філософська наука визначає поняття духовність як "категорію людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення. Прояснення природи людського буття через категорії "дух" та "духовність" означає, що людина може не тільки пізнавати та відображувати навколишній світ, а й творити його. Духовність постає як інтегральна категорія, що виражає теоретико-пізнавальну, художньо-творчу та морально-аксіологічну активність людини" [7:179];

У психологічній науці духовність визначається як "специфічна якість людської психіки, що характеризується системою потреб індивіда, його самореалізація на основі вищих соціальних цінностей [4:60].

Поняття духовності, зберігаючи своє змістове наповнення, стає відправною точкою для побудови системи професійних компетентностей сучасного фахівця, оскільки духовність - це спосіб вияву внутрішнього світу людини, здатність до творення духовного світу, до самовдосконалення. А, як відомо, фахівець, що безперервно прагне до самовдосконалення на рівнях аутопсихологічному, когнітивному, методологічному, мотиваційному, етичному, соціальному, поведінковому, інформаційному, є особистістю компетентною. Тобто такою, що вмє мобілізувати набуті знання та досвід у конкретній ситуації.

Слід зазначити, що сьогодні духовність має два рівні вияву - індивідуальний (особистісний) і колективний. Сучасний фахівець (керівник, педагог) повинен навчитися

організувати обидва рівні духовності таким чином, щоб кожен учасник колективу (зокрема й сам фахівець) усвідомлював відповідальність за колектив і водночас зберігав свою унікальну особливість, індивідуальну неповторність.

Така організація системи розвитку духовності майбутніх фахівців має зайняти належне місце в контексті навчально-виховного процесу вищого навчального закладу.

Одним із провідних принципів організації навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі має бути аксіологічний. Адже людина духовна, тобто здатна до самовдосконалення, вибудовує свою життєдіяльність відповідно до особистісної системи цінностей, що не суперечать загальнолюдським.

Особливого значення у вищому навчальному закладі слід надавати морально-етичному та естетичному вихованню. Цьому має сприяти робота студентської самоврядної організації, головні завдання якої - захист соціально незахищених категорій населення (зокрема серед студентів), налагодження та підтримка освітньо-культурного напрямку роботи зі студентами інших вищих навчальних закладів, формування здорового способу життя, організація змістовного дозвілля.

Формуванню особистості молоді, її морально-етичному та естетичному вихованню сприяє проведення виховних заходів, а саме:

- добродійні студентські акції до Дня захисту дітей, благодійні акції за ініціативою студентів "З добром і милосердям до людей", "Тепло наших сердець", "Доброта і милосердя врятують світ" (до Дня ветерана, Дня інвалідів, Дня людей похилого віку);

- культурно-мистецькі програми студентів для ветеранів "Ми завжди відчуваємо радість зустрічі з Вами" (до Дня визволення Миколаєва від фашистських загарбників, до Дня Перемоги);

- книжкові виставки з питань культури, моралі, етики в бібліотеках вищого навчального закладу: до Міжнародного дня здоров'я "Молодь за здоровий спосіб життя"; до Всесвітнього дня книги "Книга як ефективний засіб гармонійного розвитку особистості", до Міжнародного дня боротьби з тютюнопалінням "Тютюновий дим - отрута", до Дня молоді "Відступити від честі - перестати бути людиною";

- усні журнали: "Проблеми культури й духовності у студентському середовищі", "Фізичне й моральне здоров'я людини - основа нації", (за участю лікарів-психологів, медичних працівників), "Спілкування з мудрістю" (за участю працівників бібліотеки) до Дня книги, "З народного напившись джерела" (за участю народних майстринь міста);

- кураторські години: "Історія виникнення етикету", "Сучасний етикет", "Ввічливість на кожний день", "Вихованість. Що це?", "Український мовленнєвий етикет", "Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити";

- професійні тренінги зі студентами "Готуємося до відвідування театру", "На зустрічі з видатними людьми, творчими діячами, діячами культури й мистецтва", "Як ми спілкуємося?", "Що означає: бути культурною людиною?".

Однією із складових системи духовних цінностей є глибоке усвідомлення виняткової ролі рідної мови в життєдіяльності нації, держави.

Рідна мова - невичерпне джерело духовного зростання особистості, її громадянського ставлення, розвитку національних рис.

Для сучасної системи освіти є характерним тісний зв'язок виховних і освітніх завдань. При вивченні української мови професійного спрямування виховний фактор діє особливо ефективно.

Важливим чинником, що впливає на становлення та розвиток професійної мовнокомунікативної компетенції та сприяє самореалізації фахівця, є креативність особистості. Креативні якості індивіда стійкі й забезпечують творчий стиль його мовленнєвої поведінки, продуктивність і унікальність способів та результатів діяльності, а також готовність до творчих конструктивних перетворень у різних сферах життєдіяльності. Ці якості формуються в процесі всього розвитку особистості шляхом неперервного вдосконалення творчих навичок.

Для ефективної професійної діяльності важливі такі креативні якості особистості:

- інтелектуально-креативні (дивергентне мислення, інтуїція, здатність до перетворень);
- мотиваційно-креативні (зацікавленість, потреба в самореалізації, творча позиція);
- комунікативно-креативні (здатність мотивувати творчість інших, акумулювати творчий досвід) [5:17-18].

Комбінація цих якостей визначає особливість індивідуально-творчої манери конкретного професіонала і є основою загального типу творчого фахівця.

Формування професійної мовнокомунікативної компетенції передбачає:

- знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у професійному спілкуванні;
- уміння знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування;
- володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є необхідність миттєвої відповідної реакції на інформацію, що знаходиться в контексті попередніх повідомлень;
- глибокі професійні знання й оволодіння категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів;
- досконале володіння сучасною українською літературною мовою;
- вміле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу обставин тощо;
- уміння оцінювати комунікативну ситуацію, швидко й на високому рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії.

Отже, професійна мовнокомунікативна компетенція особистості є показником сформованості системи професійних знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури.

Найефективнішим на заняттях з української мови професійного спрямування є методи проблемного навчання, завдяки яким студенти здобувають знання не в готовому вигляді, а в процесі систематичного вирішення навчальних завдань, у результаті самостійних розумових зусиль, мобілізації раніше здобутих знань, у результаті порівняння, узагальнення та висновків.

Проблемні завдання сприяють активізації мислення студентів, що допомагає зняти психологічний бар'єр і сприяє загальному розвитку інтелектуальних здібностей майбутніх фахівців.

Культура мовлення - це взаємозв'язок двох компонентів - функціонального і структурного.

Структурний компонент виражається сутністю знань мовця про нормативне мовлення, про психологічні особливості професійного мовлення, а функціональний - сукупністю навичок точного оформлення думки, діалогічного та монологічного висловлювання згідно з комунікативними намірами, доцільного залучення невербальних засобів, контролю та самоконтролю мовленнєвої діяльності. Взаємодія цих компонентів забезпечує високий рівень мовленнєвої культури особистості.

Формування і удосконалення культури професійного мовлення має організовуватися у три етапи: унормування мовлення, формування мовної майстерності, виховання мовної свідомості.

Перший етап передбачає засвоєння студентами елементів мовної культури: формування умінь правильного вживання конкретного мовного матеріалу, що сприяє засвоєнню необхідних знань та умінь послідовно висловлювати свої думки.

Другий етап передбачає формування у студентів умінь і навичок майстерного використання вербальних і невербальних засобів відповідно до конкретної комунікативної ситуації. Він передбачає самостійне творче використання студентами мовних засобів.

Третій етап має за мету формування у майбутніх спеціалістів навичок аналізу якості та ефективності продукту мовленнєвої діяльності. Навчальна діяльність передбачає формування у студентів здатності самостійно добирати необхідний мовний матеріал і використовувати у нових умовах набуті знання та навички.

Зазначені завдання узгоджуються із ключовою метою підготовки фахівців у вищому навчальному закладі, а саме: з підготовкою для суспільства професійно компетентних випускників, які б:

- працювали самостійно без постійного керівництва;
- брали на себе відповідальність за власною ініціативою;
- були здатними помічати проблеми та шукати шляхи їх вирішення;
- були здатними до аналізу нових ситуацій і застосування здобутих знань для їх вирішення;
- були здатними знаходити спільну мову з іншими;
- були здатними приймати рішення, спираючись на здорові судження.

Отже, досягнення високого рівня компетентності можливе лише через чітке усвідомлення поняття духовності, що передбачає безперервне самовдосконалення та саморозвиток колективної особистості із чіткою "Я-концепцією". Подальшого вивчення потребують дослідження системного використання педагогічної діагностики у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський В. Ф. Духовность личности в системе современных общественных отношений / [Моногр.] / В. Ф. Барановський. - К.: НТВ Правник - НАВСУ, 1998. - 141 с.
2. Гіптерс З. В. Короткий культурологічний словник - довідник / З. В. Гіптерс. - Львів: ЛБІ НБУ, 2004. - 127с.
3. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. - К.: Либідь, 1997. - 374 с.
4. Еникеев М. И. "Общая, социальная и юридическая психология. Краткий энциклопедический словарь / М. И. Еникеев, О.А. Кочетков. - М.: Юридическая литература, 1997. - 448 с.
5. Мацько Л.І. Культура української фахової мови / Любов Іванівна Мацько, Лариса Вікторівна Кравець [навч. посібн.]. - К.: ВЦ "Академія", 2007. - 360 с. (Альма-матер).
6. Піча В. М. Соціологія: терміни, поняття, персоналії / Уклад.: В. М. Піча, Н. М. Хома та ін.; / [Заг. ред. В.М. Пічі]. - К.: Новий Світ-2000", 2002. - 480 с.
7. Філософський енциклопедичний словник / Колектив авт. - К.: Абрис, 2002. - 741 с.

Шарата Н.Г.

РАЗВИТИЕ ДУХОВНОСТИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО СПЕЦИАЛИСТА

В статье рассматриваются факторы, которые воздействуют на становление, развитие духовности и профессиональной компетентности и содействуют самореализации специалиста.

Ключевые слова: духовность, профессиональная компетентность, самореализация.

Sharata N.G.

DEVELOPMENT OF SPIRITUALITY AND COMMUNICATION COMPETENCE OF MODERN SPECIALIST

The article is devoted to the factors influencing and development of spirituality of the communication competence and encouraging the self-realization of an individual.

Key words: spirituality, communication competence, self-realization.

Наукове видання

Збірник наукових праць

Педагогічні науки

Випуск LVII

Коректор	- Олексенко Н.М.
Технічний редактор	- Мельник О.І.
Комп'ютерне макетування	- Блах Е.І.

Підписано до друку 30.03.11.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. 54,17 арк. Наклад 300.

Видруковано у видавництві ХДУ.
Свідоцтво серія ХС № 33 від 14 березня 2003 р.
Видано Управлінням у справах преси та інформації облдержадміністрації.
73000, Україна, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 4.
Тел. (0552) 32-67-95.